

Theresa Johnsson, 1969–2022 *in memoriam*

Theresa Johnsson har gått bort, alldeles för tidigt. Med sina djupa kunskaper i social- och rättshistoria och sina exceptionella insikter i förvaltningspraxis och arkivmaterial hade hon en unik kompetens. Hennes doktorsavhandling, *Vårt fredliga samhälle: "Lösdriveri" och försvarslöshet i Sverige under 1830-talet* (Studia Historica Upsaliensia 254; Uppsala 2016), utgör hennes viktigaste arbete. Vid sin bortgång hade hon just avslutat artikeln "Exposed lives: Compulsory service and 'vagrancy' practices in Sweden in the 1830s", i Jane Whittle & Thijs Lambrecht (red.), *Labour laws in preindustrial Europe: The coercion and regulation of wage labour, c.1350–1850* (Boydell Press, under utgivning).

Theresa Johnsson var en enastående historiker. Ingen kunde som hon gräva fram människoöden ur källorna, och ingen kunde som hon berätta om dessa människoöden. Hon intresserade sig för de fattiga och egendomslösa, de som inte hade annat att livnära sig med än sin egen arbetskraft i en tid då jordinnehav, ståndstillhörighet och tjänstetvång satte ramarna för människors tillvaro. De frågor hon ställde gällde inte de allmänna ekonomiska, juridiska och sociala villkor som människor levde under – frågor som forskningen redan ställt och vars svar Theresa kunde på sina fem fingrar – utan vad livet under sådana villkor egentligen innebar för människor av kött och blod. Vi är många som sympatiserar med E. P. Thompsons ambition att rädda den utsatta och orättvist behandlade människan från "eftervärldens enorma nedlåtenhet", men det är få som verkligen lever upp till den ambitionen. Theresa var en av de få.

Theresa Johnsson kom att ägna merparten av sin forskargärning åt 1800-talets första hälft, en tid som var svår för dem som saknade resurser

och hotades av att brännmärkas som "lösdrivare". Theresa var mycket noga med att detta ord alltid skulle sättas inom citationstecken. Ordet var del av en dåtida maktteknologi, menade hon, och historikern får inte kritiskt ta över det. Hon kännetecknades av stark vetenskaplig integritet och var aldrig beredd att acceptera tolkningar som hon menade saknade stöd i källorna eller brast i förståelse av samhällets komplexitet. Åratal av arkivstudier gav henne unika insikter i hur människor levit i området kring Västerås. En yttlig betraktelse kunde ge intrycket att hon letade efter lokala anekdoter och detaljer, men inget kunde vara mer fel. För att analysera hur ekonomiska konjunkturen, ytterst komplicerad lagstiftning och växande sociala skillnader påverkade resurssvaga människor var det nödvändigt att följa dem och deras familjer genom livet: hur de flyttade runt, hur de kombinerade olika försörjningskällor, hur de försökte undgå att synas för att kringgå kontroll och bestraffning. En del av dem var så kallade resande, något som sällan står uttryckligen i källorna. Det var Therasas samlade kunskap om vilka namn som resande brukade uppträda under och vilka platser de var förknippade med som gjorde att hon fann dem. Theresa såg dem i källorna och – inte minst – hon förstod vad hon såg.

Få kunde som Theresa beskriva vad den sociala distansen, men också den rumsliga närheten, innebar i mänsklig interaktion. Kombinationen av goda kontextkunskaper och öga för viktiga detaljer gav avkastning i form av ny kunskap. Hennes analys av det som utspelade sig inom Västerås slottsmurar är i en klass för sig: landshövdingen som av nyfikenhet och i smyg spionerar på de stackare som enbart på grund av sin fattigdom spärrats in i någon av slottets fängelseceller.

Theresa Johnsson behärskade 1800-talets sociallagstiftning och det tidiga 1900-talets förvaltningshistoriska forskning lika väl som de senaste decenniernas internationella socialhistoria och postkoloniala teoribildning. För henne var klass- och genusanalys inte abstrakta teoretiska problem utan grundat i människors konkreta livserfarenhet. Hon var beläst, men framför allt var hon klok, och lika insatt i historievetenskapliga problem som i dagsaktuella frågor. Även om hon bättre än de flesta visste att det som gällde för 1800-talets fattiga i och kring Västerås inte utan vidare kan överföras till dagens diskussioner om till exempel tiggeriförbud, så gav hennes historiska insikter alltid ett oväntat och väl underbyggt perspektiv på nuet. Som till exempel Yvonne Svanström

minns, delade Theresa generöst med sig av sin stora källkunskap och gav konkreta råd om hur frågor rörande senare tider kunde angripas.

Djupa insikter i utsatta människors liv i det förflutna kommer av ett sant engagemang. Theresa brydde sig om de människor hon mötte i källmaterialet. De var inte bara objekt för hennes forskning utan hennes medmänniskor som hon behandlade med respekt och sanningslidelse. De bar på historier som hon menade förtjänade att grävas fram, tolkas och bevaras. Att de inte hörts mer tidigare beror dels på att forskningen inte ställt rätt frågor, dels på att det är svårt att hitta utsatta människor i källorna. Theresa hade modet att ställa frågorna och envisheten att söka svaren. Hon visade dessutom att det var möjligt att nå svar. Historiker-Sverige har blivit fattigare i och med hennes bortgång.

Uppsala universitet

JONAS LINDSTRÖM & MARIA ÅGREN